

Kandidato (-ės) grupės ir eilės numeris egzamino vykdymo protokole _____

LIETUVIŲ KALBA (GIMTOJI)

Teksto suvokimo užduotys

2012 m. valstybinis brandos egzaminas
(pagrindinė sesija)

2012 m. birželio 1 d.

Trukmė – 1,5 val. (90 min.)

Perskaitykite tekstą ir atlikite užduotis.

Valdas Kukulas

KAS BŪTŲ, JEIGU BŪTŲ, BET NIEKADA NEBŪNA

1 Literatūra seklėja, banalėja, o norinčių rašyti kasdien daugėja. Galėtume tarti, kad literatūra pamažu, bet nuosekliai nyksta, miršta, o jos, gulinčios mirties patale, riterių gretos nenumaldomai auga, ir, atrodo, gedulo mitingas netrukus virs iškilmingomis „beraštystės“ eitynėmis. Kaip čia yra, kas čia vyksta? Ar pati literatūra – seklėdama, moraliai ir estetiškai nykdama – duoda ženklą, kad dabar ją kurti pajėgus bet kokio mentaliteto ir išsilavinimo „pakankamai kultūringas“ pilietis, ar ji seklėja ir miršta tik todėl, kad dabar ją kuria ne asmenybės, autoritetai, o grupės, kolektyvai? Gal šitaip reiškiasi meno ir jo vartotojo priklausomybė?

2 Juk kai rašė F. Dostojevskis, L. Tolstojus, visoje milžiniškoje Rusijoje raštingų žmonių tebuvo saujelė ir su jais susikalbėti galėjo ne tik atskiri žmonės, bet ir meninės koncepcijos. Dabar, kai daugumą raštingas kiekvienas pilietis, literatūrai belieka kalbėtis su masėmis? Ir pačiai masiškėti, pamažu virsti popkultūra? Popkultūros paklausa visada bus didesnė negu elitinio meno – atsiveria palankiausia dirva plisti ir plėstis patiems negailestingiausiems rinkos mechanizmams, kuriems keiksmožodis vertingesnis už biblinę ištarbę, nes ir pati kultūra jiems yra tik keiksmožodis. Šiame kontekste labiausiai gaila, kad mūsų kultūros politikos kūrėjai taip atidžiai žvalgosi į JAV, o ne į didžiąsias Europos valstybes, kur kultūros svarbą argumentuoja dar ir socialinė, ideologinė, politinė realybė (paprasčiausiai – jei ne kultūra, kalba, šias valstybes pamažu nušluos globalizacijos procesai).

3 Žinoma, L. Jonušys primintų, kad literatūros mirties tezė kartojama nuo amžių ir kuo kultūros raida intensyvesnė, tuo dažnesni tie pesimistiniai vertinimai. D. Staponkutė primintų, kad Kipro saloje kas trečias ar ketvirtas jos kaimynas turi išsileidęs eilėraščių knygą arba storą romaną. Bet L. Jonušys neklausia, ar literatūra po kiekvieno priešinfarktinio priepuolio atsigauja būdama ta pati didžioji literatūra, svarstanti giliausias esmes ir prasmes, ar ji lieka vis menkesnio intelektualinio, dvasinio lygio, tačiau D. Staponkutė neišduoda, kokia tų nesuskaičiuojamų jos kaimynų knygų recepcija¹ graikiškoje literatūros kritikoje. Jei žmonės leidžiasi knygas savo gimtadienių proga, mums tai nerūpi...

4 Vis daugiau rašytojų kuria vis menkesnę literatūrą – tai turi kažką reikšti. Ir ne tik apie literatūrą. Ji turi sakyti kažką apie mus visus, kurie dar nesuvokiame savo jausmų. Jei pati literatūra to neapmąsto, mąstyti turi literatūros kritika. Tiesa, lengviau (nors man svetimiausia) samprotauti apie „einamiausią prekę“ – romaną. Jau prieš kelis dešimtmečius teoretikai ramino: „Romanui tereikia minimalaus raštingumo bei marių vienumos ir laisvo laiko. Kadangi veikiausiai šiuolaikinė visuomenė ir tolimoje, kiek tik įmanoma numatyti, ateityje savo nariams suteiks šiuos visus tris būtinus dalykus, tai dėl romano mirties niekam nevertėtų pernelyg nerimauti. Jis dar ilgai gyvuos teikdamas vienišiams žmonėms paguodą ir padėdamas visiems mums leisti tuščias valandas.“ Taip ir įvyko: romanai rašomi ne literatūrai ir dėl literatūros, o vienišų žmonių paguodai ir laisvo laiko „užmušimui“. Tad kuo graudesnė ar pikantiškesnė, kuo labiau iš žiniasklaidos atpažįstama ir identifikuojama istorija, tuo geriau. Ir rašo tuos romanus minimaliai raštingi žmonės (tarkim, dirbę redakcijose), turintys marios laisvo laiko. Šitai paaiškina ir mano įspūdį iš paskutinio Rašytojų sąjungos suvažiavimo: didelė salė garbingų žilų žmonių, iš kurių pareikalauti kokios nors literatūrinės kokybės būtų nesupratimas. Bet lygiai toks pat nesupratimas man atrodė ir siūlymas dirbtinai ir kuo sparčiau jauninti Rašytojų sąjungą. Jaučiuosi gerai žinąs ar bent numanąs, kokios marios, kokie okeanai neprijaukintų, nesuprastų ir neapgyvendintų žodžių slypi toje jaunųjų kūryboje.

---

¹ Recepcija – priėmimas.

5 Tačiau pereikime prie įdomiausio dalyko. Regis, visi jau seniai sutarėme, kad tokių debiutų, kokie buvo G. Cieškaitės, A. Grybausko, D. Kajoko ar G. Patacko, niekada nebebus. Dabar pirmąsias knygas leidžiasi kas nori ir kas turi pinigų, be to, ir prestižinėse leidyklose (kad ir „Pirmosios knygos“ serijoje) išsileidusieji išties debiutavę tegalės pasijusti tik po trečios ar penktos knygos, t. y. tada, kai bus atpažinti, identifikuoti, kai jų stilius, poetika bus pripažinti kaip jų stilius ir poetika. Tačiau šiandien net profesionalui kritikui per daug iškyla nežinomų pavardžių, ir kas savaitę jų atsiranda vis naujų. Tikėjomės, kad sovietmečiu varginęs grafomanijos srautas, dingus honorarams, staigiai atslūgs, bet išėjo taip, kad rašliavos tėkmė patrigubėjo, ir nūnai pasakyti, kur grafomanija, o kur paprasčiausiai suvaidintos kūrybos pavyzdžiai, išvis neįmanoma. Šiandieninė vidutinybė techniškai lenkia vakarykštį klasiką, nes naudojami ne klasiko, bet apskritai klasikų patirtimi. Dar daugiau. Net internetiniai meninės kūrybos puslapiai yra perpildyti ir dėl menkiausios ambicijos gali atsirasti naujas internetinis puslapis. Ir jam nestokoja autorių. Tačiau įdomiausia, kad ne tik virtualioje erdvėje, bet dažnai ir kultūrinėje periodikoje dabar pasirašoma slapyvardžiu, pseudonimu, ne pavarde. Prasideda didžioji šių dienų literatūros metafizika. Negi iš tiesų visuomeninė opinija, paniekinamai žiūrinti į nepelningus verslus ir neprestižinius užsiėmimus, verčia atsakyti svarbiausio – savo darbo autorystės (tačiau tokiu atveju ji verčia atsakyti ir bet kokios atsakomybės – ne tik kūryboje, gal, tarkim, ir versle)? Tuomet išeitų, kad žmogaus prigimtyje (vadinasi, ir pačios literatūros sąmonėje) slypi instinktyvus, nenumaldomas noras išsiskirti ir kurti, kurti dargi eiliuotai – tai ir būtų nepaneigiamiausias poezijos amžinumo, neišvengiamumo argumentas. Visuomenė, eidama prieš šį kūrybinį instinktą, eina prieš save. Griauna save kaip sąmoningą struktūrą. Juk žmonės verčiami lyg spaudos draudimo ar karinės okupacijos sąlygomis slėpti tai, ką jie daro. O gal anoniminei poezijai žmonės patiki tokias savo vidaus gelmenis, slapmenis, kurias šiandienos visuomeninė ir ekonominė konjunkcija sunaikintų net pati to nepastebėdama? Tai labai rimti, šiurpūs, katastrofiški dalykai. Kas kita, kad daugumos kuriama poetika, kolektyvinė stilistika nebesuteikia priemonių tiems slapmenims, gelmenims įkūnyti ir įprasminti. Laikraščių puslapius, kompiuterių ekranus pasiekia subendrinti, niveliuoti tų išgyvenimų pavidalai.

6 Tiesa, postmodernizmas viskam turi gana įtikinamą paaiškinimą. Jis suvienodina, suartina profesionalų ir mėgėjišką meną. Tai, ką vakar vadinome liaudies menininko kūrinium, šiandien ramiausiai puikuoja profesionalų galerijoje, nors profesionalai neretai sąmoningai siekia primityvistų efekto. Galbūt profesionalusis menas bando apsimesti primityviu vienu todėl, kad dar neturi žodžio, garso, spalvos savo giliajai, slaptinajai patirčiai reikšti, o primityvizmas visada operavo archetipais? Kad ir kaip žiūrėti, tai neatgraso nuo bandymų suprasti, kas vyksta šiandieninėje kultūrinėje ir visuomeninėje sąmonėje. Įdomu pažiūrėti į pamažu nusistovinčią žanrų gradaciją mūsų literatūroje. Romanas, išskyrus kelias jau gerai žinomų autorių pavardes, tapo „aptarnaujančiu žanru“, nes jam tereikia „minimalaus raštingumo“. Šioje srityje pats baisiausias variantas – iš banalių memuarų „padaryti meną“, ir šie atvejai kuo toliau, tuo labiau pjauna. Ir pjaus. Poezijos likimas lieka mįslė, nes paslaptinčiausiems patyrimams reikšti dabar tenka naudotis kolektyvinėmis, jau nuzulintomis meninėmis priemonėmis, ir dar neaišku, kokia kalba ji prabils po dešimties metų. Bet aišku, kad per tą laiką tikrai neatsiras atskirų, savarankiškų ir visiems gerai matomų poetų. Užtat nei knygoje, nei periodikoje jau nebeįmanoma surasti pakenčiamos novelės. Kas jas gerai rašė, tas ir dabar teberašo. Kiti masiškai gamina „aptarnaujančio romano“ tematikos ir stilistikos pakaitalus. Juk novelei reikia romano struktūros (kurios nebėra) ir eilėraščio gelmės, slapties (kuri dar neatpažinta). Tad pirmiausia apie šio žanro mirtį ir galėtų būti kalbama. Tik ar galima kalbėti apie kokią nors literatūros mirtį, kai mirtis genama net iš pačios literatūros problematikos centro?

Pagal V. Kukulo tekstą „Kas būtų, jeigu būtų, bet niekada nebūna“, *Metai*, 2008, 08–09.

Atsakykite į klausimus, remdamiesi V. Kukulo tekstu.

1. Atidžiai perskaitykite 1 pastraipą.

1.1. Apie kokią prieštaringą literatūros situaciją V. Kukulas kalba 1 pastraipoje?

Juodraštis

(1 taškas)

1.2. Įvardykite, kokias galimas šios situacijos priežastis V. Kukulas aptaria.

Juodraštis

(2 taškai)

2. Atidžiai perskaitykite 2 pastraipą.

2.1. V. Kukulas kalba apie elitinę kultūrą ir apie popkultūrą. Įvardykite jų funkcijas.

Juodraštis

1)

2)

(2 taškai)

2.2. Paaiškinkite, kodėl V. Kukulas kalba apie skirtingas kultūras.

Juodraštis

(1 taškas)

3. Remdamiesi 3 pastraipa, atsakykite, kodėl V. Kukulas abejoja L. Jonušio ir D. Staponkutės argumentais, kuriais jie pagrindžia mintį, kad su literatūra nieko blogo nevyksta.

Juodraštis

(1 taškas)

4. Atidžiai perskaitykite 4 pastraipą.

4.1. Kokią pakitusią literatūros kūrinio funkciją, anot V. Kukulo, rodo dabar leidžiami romanai?

Juodraštis

(1 taškas)

NEPAMIRŠKITE ATSAKYMŲ PERKELTI Į ATSAKYMŲ LAPĄ

RIBOTO NAUDOJIMO

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

4.2. Išrašykite du kalbinės raiškos pavyzdžius, iliustruojančius kritišką V. Kukulo požiūrį į **pakitusią** romano situaciją. Remkitės 4 pastraipa.

Juodraštis

(2 taškai)

5. Remdamiesi V. Kukulo nuomone, išsakyta 4 pastraipoje, įvardykite du dalykus, kada romanai galėtų būti laikomas vertingu.

Juodraštis

1)

2)

(2 taškai)

6. Apie kokią tikrąją literatūrinio debiuto sąlygą kalba V. Kukulas 5 pastraipoje?

Juodraštis

(1 taškas)

7. 5 pastraipoje V. Kukulas kalba apie literatūros **kritiko** situaciją. Kuo ši situacija skiriasi minimų autorių (G. Cieškaitės ir kitų) laikais ir dabar?

Juodraštis

(2 taškai)

8. Kokias tris grafomanijos klestėjimo sąlygas V. Kukulas mini 5 pastraipoje?

Juodraštis

1)

2)

3)

(3 taškai)

9. Kuo, anot V. Kukulo, pavojingas anoniminių kūrinių rašymas?

Juodraštis

(2 taškai)

- 10.** 5 pastraipoje V. Kukulius kalba apie žmogaus įgimtą poreikį kurti. Kokį su šiuo poreikiu susijusį prieštarą išvelgia autorius?

Juodraštis

(1 taškas)

- 11.** Atidžiai perskaitykite 6 pastraipą. Paaiškinkite, kodėl V. Kukulius postmodernizmą vertina kritiškai.

Juodraštis

(1 taškas)

- 12.** Paaiškinkite paskutinio sakinio prasmę.

Juodraštis

(2 taškai)

- 13.** Remdamiesi viso teksto kalbine raiška, įrodykite, kad tekstas yra publicistinio stiliaus. Savo atsakymą pagrįskite.

Juodraštis

(2 taškai)

RIBOTO NAUDOJIMO

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

LIETUVIŲ KALBA (GIMTOJI) ♦ Teksto suvokimo užduotys ♦ 2012 m. valstybinis brandos egzaminas ♦ Pagrindinė sesija

---

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

RIBOTO NAUDOJIMO

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

LIETUVIŲ KALBA (GIMTOJI) ♦ Teksto suvokimo užduotys ♦ 2012 m. valstybinis brandos egzaminas ♦ Pagrindinė sesija

---